

■ COLUMNA

Tgi che vul tut

DA BERNARD CATHOMAS

La Surselva Romontscha vul novs meds d'instrucziun en ils idioms. Dapi prest 100 onns è quai in postulat da tut las organisaziuns rumantschas e lur politichers. Cun tutta raschun. Per ina buna instrucziun dovri meds actuals. Ils resultats da tuttas stentas e pressions sin las autoritads da scola dapi decennis èn dentant plitost maghers.

Pertge? Il dumber da scolaras e scolars rumantschs va enavos, schizunt en la «ferma» Surselva. Meds d'instrucziun moderns èn oz manuals cumplex en pliras parts che ston s'adattar spert a novs basegns. Per far quels dovri persunas qualificadas, fitg blers raps ed ina buna dinamica. Tut quai è deplorablamain rar tar nus. Sco las experientschas mussan tanschi sin il pli per far bain ina varianta ed adattar parts da quella per ils singuls idioms. Vulair dapli vegn deplorablamain a restar in'illusiuin. Tut sa mida oz uschè spert. Fin che las versiuins en differents idioms stattan èn ellas gia antiquadas. Ins metta ils raps per far variantas dal medem e manchenta dad ir enavant. La consequenza: il rumantsch stat enavos, ils uffants perdan.

La decisiun dal cussegl grond dal 2003 da far meds d'instrucziun mo en

rumantsch grischun è stada ina decisiun per spargnar. Ins avess almain stuì argumentar quai auter. Lezza giada dentant han era las deputadas ed ils deputads rumantschs votà persuerter. Tge vul quai dir? Sch'i vegn pli stretg cun las finanzas vegni mess prioritads senza remischun. Vegn vitiers che la maioritad betg rumantscha n'è anc mai stada pronta da dar mintga summa per ils projects dals Rumantschs.

Minoritads han success sch'ellas tegnan la buna mesira. Sa chapescha ch'ins sa pretender tut. Rettschaiver rettschaiv ins la finala mo quai che la maioritad d'auter linguatg è pronta da confinanziar. Quella prontadad crescha sch'ins san mussar ch'ins fa sez tut quai ch'ins sa per concentrar las forzas e per duvrar ils meds a disposiziun il meglier pussaivel. Dal mument che studis e differentas scolars cumprovan ch'ina lingua scritta cuminaivla funcziun-

na per scolaras e scolars vegni ad esser anc pli grev da pretender subito tut er en ils idioms.

Tuttina: s'engaschar per ina idea merita renconuschientscha. Empruvar da render pussaivel quai che para nunpussaivel è ina buna tenuta. Igl è da supponer che las forzas novas cun il grond anim idiomatich fruntan er sin las difficultads che han manà ad ina lingua scritta cuminaivla. Il rumantsch grischun è numnadain nagut auter ch'ina reacziun sin bleras terradas dals idioms. Pir cun in linguatg scrit comunabel ha il rumantsch acquistà blers novs secturs. Pir uschia ha el cuntanschì in nov status e respect sin plaun naziunal e chantunal. Per avair in futur e far ses servetsch sto in linguatg ir cun il temp sco mintga outra chausa. Cas cuntrari svanescha el cun il temp.

Novaziuns sco il rumantsch grischun succedan mo sch'ellas vegnan promovidas, motivadas e propagadas. Qua resta anc blier da far per tgi che ha visiuins per l'avegnir. Pretender tut per tuts porta nagut, quai savain nus ord nossa istorgia. Er betg, sch'ins fa quai cun ferma vusch. I dovra in nov patertgar: unir, na sparter. Ed i dovra omadus: ils idioms ed il rumantsch grischun. E tut quels ch'èn da buna voluntad.